

MEVLÂNÂNA CELÂLEDDİN

Hayatı ve Eserleri Arasındaki İlgî

Dr. Neclâ PEKOLCAY

ONUNCU asırda Diyâr-ı Rûm'un en kuvvetli mutasavvıflarından biri olarak tanınmakla kalmayıp, İran mutasavvıflarının da bir önderi sayılan Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin mânevî terbiyesini geliştiren başlıca şahıs babası Bahâeddin Veled b. Hüseynü'l-Hatîbî olmuştur. İlm ü irfânı sebebiyle, Sultânü'l-ulemâ leka-biyle mâruf bulunan Bahâeddin, câmi ve medreselerde, halkı ve müridlerini irşad vazifesini üzerine almış, büyük bir takdir kazanmıştır. Meclislerine, hükümdarların ve devri ileri gelenlerinin katıldığından bahsedilmektedir. Kaynaklardan bazıları, Hz. Mevlânâ'nın, Hz. Ebû Bekr'in on birinci torunu olduğunu kaydediyorlar. Celâleddin'in anné tarafından da seyyidliği belirtilmekte, ceddî Ahmedü'l-Hatîbî'nin Abdullâhı Serahsî'nin kızı Firdavs Hatun'un aldığı, Hüseynü'l-Hatîbî'nin ondan doğmuş olduğu bildirilmekte, bu meyanda Abdülâh-ı Serahsî'nin Peygamber sülâlesine mensûbiyetine de işaret edilmektedir. Ayrıca, Hüseynü'l-Hatîbî'nin, Hârizmşâh Alâeddin'in kızı ile evlenmiş olduğu, kayıtlar arasında yer alıyor. Celâleddin'in annesinin Belh emîri Rükneddin'in kızı Mü'mine Hatun olduğu da bildiriliyor.

Kaynakların ekserisinde, Celâleddin Rûmî'nin 6 Rebiülevvel 604=30 Eylül 1207'de Belh'te doğduğundan bahsedilmektedir; bu tarihi 1201, 1203 olarak gösteren kaynaklar yanında, 1200'den evvel çıkarılanlar var ise de, Mevlânâ'nın doğduğu şehir hakkında bir ihtilâf yoktur.

Bahâeddin Veled'in, oğlunun doğumundan sonra Belh'ten ayrıldığı bildirilirken, Fahrreddin Râzî'nin şikâyeti üzerine Hârizmşâh Muhammed ile aralarının açılmış bulunması, moğul istilâsının Belh'e

yönmesi başlıca sebepler olarak gösteriliyor. Bahâeddin Veled yoldayken, Belh'in moğullar tarafından işgal edildiği (617 h.) İbtidânâme'de mukayyetir. Devletşâh Tezkire'sine göre, Sultânü'l-ulemâ Nişâpür'da, yanında oğlu Celâleddin bulunduğu halde Attar ile görüşmüş, Attâr Esrarnâme'sini Celâleddin'e vermiştir. Fakat, Mevlânâ'nın hayatı hakkında belli-başlı kaynaklar olan İbtidânâme'de ve Menâkıbü'l-ârifin'de bu kayıt mevcut değildir.

Nişâpür'dan Bağdad'a geçen Bahâeddin Veled şehir civarında rastladığı saray muhafızlarının nereden gelip nereye gittikleri sorusuna: «Allahtan geldik, Allaha gidiyoruz. Allahtan başka kimsede kudret ve kuvvet yoktur ki, bizi durdursun. Biz mekânsızlıktan geldik, mekânsızlığa gidiyoruz» sözleriyle mukabele edince, muhafızlar bu sözleri halîfeye ulaştırmışlar. Halife, yanında Şeyh Şihâbeddin Sühreverdi olduğu hâlde, Bahâeddin Veled'i karşılamaya gitmiş ve onu saraya davet etmiştir, deniliyor. Fakat, onun bu davete icâbet etmeyerek, bir medreseye yerleştiği de, verilen bilgiler arasındadır.

Oradan Mekke, Medine, Kudüs ve Şam'a geçtiği kaydedilmektedir. Haleb'den Malatya, Erzincan, Akşehir'e giden Bahâeddin Veled'in Akşehir'de Fahrreddin Behramşah ve zevcesinin yaptırdığı hankahta bir yıl oturup, Konya'ya müteveccihen yola çıktığı, Risâle-i Sipehsâlâr'da mukayyettir. Sivas, Kayseri, Niğde yoluyla, evvelâ Lârende'ye geçtiğinden de bahsedilmektedir.

Babası Bahâeddin Veled'den kuvvetli bir dinî terbiye ve kültür alarak yetişen Celâleddin'in yine babasının arzusu ile Şerefeddin Semerkandî'nin kızı Gevher Hatun ile Lârende'de evlendiği bildiriliyor.

Bahâeddin Veled'in Konya'ya geçiş tarihi İbtidânâme'de 1228 olarak gösterilmekte, Altun-Aba (İplikçi) medresesine yerleştirildiği, ders ve vaazlarının müridleri tarafından Maarif adlı bir eserde toplandığı bildirilmekte, orada vefât ettiği kaydedilmektedir. Bu sûretle Konya, Celâleddin âilesinin son durağı olmuş, Mü'mine Hatun ve Muhammed Alâeddin orada defnedilmiş, Celâleddin'in çocukları Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi orada doğmuştur.

Seçuklu devletin esası bir kültür ve tasavvuf merkezi Konya'da din ve ilme rağbet eden, inanç sâhibi bir müslüman olan hükümdar Alâeddin Keykubad I.'ın takdirini kazanmış bir babanın çocuğu olarak yetişen Celâleddin gerek irsen, gerek terbiye bakımından, bu âile ve muhitin tesirini devam ettirmiş, babasının ölümünü müteâkip de, halkın ve ilim adamlarının göz bebeği olmuştur.

Mevlânâ Celâleddin'in hayatındaki merhaleler içinde, babasının Anadolu'ya göç eden talebesi Tirmizli Seyyid Bürhâneddin'in müridleri arasına girmesi ve 9 yıl onunla berâber bulunması, hocasının tavsiyesine uyup, Şam ve Haleb'de iki yıl kaldıktan sonra, Konya'ya dönmesi, bilâhare Seyyid Bürhâneddin'in ölümünden sonraki yalnızlığında kendini fıkıh, tefsir, hadise vermesi, İran, Hindistan, Arap edebiyatlarının yanı sıra, rumca öğrenerek, yunan felsefesiyle iştigâl etmesi yer alır. Bu sırada vaazlarının toplandığı Mecâlis-i seb'a adlı eseri meydana getirmiştir ki, bu eserin şekil ve ruh bakımından Mesnevi'yi hazırladığına işaret olunmaktadır.

Daha sonra 1244'te, medrese dönüşü, sokakta Şemseddin Tebrizi ile tanışması onu yepyeni bir

hayata itecek, Şems'e bağlılığı, onun kaybından sonra Divân-ı kebir'i tekâmül ettirecektir.

1247'de Şems'in kaybolmasıyla yalnız kalan Mevlânâ, kuyumcu dükkânından gelen çekiç darbeyle semâ ettiğini gördüğü Celâleddin'in müridleri arasına katıldığı bildirilen Salâheddin Zerkub'un sohbetleriyle avunmaya başlayacak, hattâ gazellerinde Şemseddin gibi, Salâheddin mahlasını da kullanacaktır.

Onun, son halifesi Çelebi Hüsâmeddin'in teşvik ve gayretiyle Mesnevi'nin kaleme alındığı mâlûmdur, hattâ Mevlânâ'nın, bu eserine Hüsâminâme adını verdiği de bilinmektedir.

Mesnevi'nin tanziminden evvel Attar'ın Mantık'ı-tayr'ı ve Hakim Senâf'ın Hadika'sını okuyan mevleviler için bu iki kitap tarzında bir eser tertip etmesini söyleyen Hüsâmeddin Çelebi'ye Mevlâna: «Bana da öyle bir fikir ilhâm olundu» cevabını vermiş, sarığının arasından 18 beyti muhtevel bir kâğıt çıkararak, Çelebi'ye uzatmış, devamını ise, Mevlâna söylemiş, Hüsâmeddin Çelebi yazmış. Böylece bu 6 cildlik edebî ve tasavvufî şaheser vücut bulmuş.

Mevlânâ'nın hayatını bu son devresinde Divan olgunlaşmış Divan-ı kebir olurken, Mesnevi de aşk-ı ilâhiye susamış gönüllerin kaynağı olmuş, ayrıca herkese kendi dilediklerince neşve vermiştir. Onda hem fikir, hem his ve şiir vardır. Mesnevi'nin eski ve sahih nüshaları, beşerî tedâiler silsilesinin kopmayan halkaları olarak devam edip gitmektedir.

Nihâyet 672=1227 kışında Mevlânâ bu fânî âlemden göç edecek, fakat eserleri ölmezliği muhâfaza edecekler.

Muhterem Okuyucu...

İslâm Medeniyeti sizin mecmuanızdır.

Abone olunuz, abone bulunuz.

Okuyunuz ve okutunuz.

Teşekkür ederiz